

Tarinoita Tuomiokirkosta-podcast

Tuli on irti!

<https://www.turuntuomiokirkko.fi/tutustu-historiaan/podcastit>

Tuomiokirkon kirkonkellot soivat.

Henna: Hei! Tervetuloa uuden Tarinoita Tuomiokirkosta -jakson pariin, mä oon Henna.

Rami: Ja mä Rami, moikka!

Henna: Tässä jaksossa tulee kuumat paikat, kun paneudutaan Tuomiokirkon tulipaloihin, erityisesti viimeisimpään suurpaloon vuonna 1827. Se ei kuitenkaan ole ainoa kerta, kun Tuomiokirkossa on tulipalo riehunut. Tiesittekö, että eri lähteistä on laskeskeltu, että niitä tulipaloja olisi ollut täällä ainakin 28?

Rami: Joo, se on älytön määrä, ja tekee entistä hienommaksi sen tosiasian, että edelleen täällä kirkko on pystyssä. Jossain lehtiartikkelissa luonnehdittiin, että tämän johdosta lähes jokainen sukupolvi on osaltaan osallistunut kirkon rakentamiseen tai korjaamiseen, mikä on sinällään aika kaunis ajatus. Ja moni tulipalo on sysännyt myös uudistuksia liikkeelle: on vaikka korvattu torni tai sisustus erinäköisellä ratkaisulla kuin millainen se aiemmin on ollut. Mutta käydään nyt aluksi läpi vähän noita muita isoimpia paloja ennen kuin päästään tuohon viimeisimpään Turun paloon.

Henna: Joo. Tuomiokirkkohon vihittiin käyttöön vuonna 1300, eikä siitä kauaa mennyt, ennen kuin sitä ensimmäistä kertaa koeteltiin. Vuonna 1318 novgorodilaiset ryöstivät Turun ja polttivat kirkon siinä mukana. Tällöin kirkkosali oli vielä puinen. Vielä parinkymmenen vuoden päästä voivoteltiin kirkon surkeaa kuntoa, mutta tän jälkeen sitten piispa Hemmingin aikaan siinä 1300-luvun puolivälissä kirkko muurattiin kivistä ja tiilestä ensimmäistä kertaa.

Rami: Tollasia ryöstöön liittyviä paloja oli muutamia muitakin siinä 1300- ja 1400-luvuilla, mutta sitten niiden suhteen meno vähän rauhoittui ja olot vakiintuivat. Sitten tietty on ollut kaupunkipaloja, joiden mukana kirkkokin on kärsinyt. Synkin vuosisata oli ehkä kenties kuitenkin 1600-luku, jolloin Turku paloi ainakin neljästi eli vuosina 1600, -56, -78 ja -81. Näissä ainakin katot ja kellotorni ovat kärsineet, mutta aina ei onneksi välttämättä ollut kyse ihan kokonaisvaltaisesta tuhosta. Kuitenkin tuo vuoden 1681 palo oli paha, siinä menivät sitten kirkosta puinen sisustus urut mukaan lukien. Kaupunkipalo lähti liikkeelle, kun hatuntekijän kaksi oppipoikaa olivat väsänneet itselleen leikkipyssyn ja sillä sitten ammuskelivat – joidenkin aikalaislähteiden mukaan uuniin – josta tulipalo lähti liikkeelle tuhoten sitten jopa 5/6 kaupungista.

Henna: Tää on todella traaginen palo kun miettii, että kaksi alaikäistä poikaa saivat leikeistään maksaa lopun ikänsä, toista ei saatu oikeuden eteen tuomittavaksi, mutta toinen heistä tuomittiin kuolemaan - kuitenkin ei ole tietoa, laitettiinko rangaistusta käytäntöön, koska nekin asiakirjat ovat todennäköisesti juuri jossain tulipalossa tuhoutuneet. Eli pienetkin liekit ovat voineet olla hirvittävän tuhoisia tiiviisti asutetussa, puurakennusten täyttämässä kaupungissa.

No, ryöstelyiden ja kaupunkipalojen lisäksi kohtalokkaita Tuomiokirkolle ovat olleet salamaniskut. Tuomiokirkko on torneineen ollut oikea salamamagneetti, sillä ainakin 8 salamaniskun

aiheuttamaa paloa tai vauriota tiedetään. Onneksi siis vuonna 1791 asennettiin torniin Suomen ensimmäinen ukkosenjohdatin, jonka jälkeen sitten salamavahingoilta on välttytty.

Rami: No mutta siitähän sitten päästäänkin viimeisimpään suurpaloon, vuoden 1827 Turun paloon, joka edelleen tunnetaan Pohjoismaiden suurimpana kaupunkipalona. Palo syttyi illalla 4. syyskuuta vuonna 1827 Hellmanin tontilla, eli Aninkaistenmäellä suunnilleen siinä, missä nyt on Maariankatu 2. Hellmanin emäntä huomasi savun kohoavan navettansa ylisiltä, missä säilytettiin kuivaa heinää – todennäköisesti sinne oli kulkeutunut kipinä viereisestä talosta, mutta palon syttymissyytä ei koskaan saatu lopullisesti selville.

Palon syttyttyä tiiviisti vierekkäin rakennetut talot nappasivat nopeasti liekit ja tuli lähti leviämään korttelista toiseen. Olosuhteet olivat valitettavan otolliset, sillä kuivuutta oli ollut jo pitkään. Paloa riennettiin tietysti sammuttamaan, mutta mukana oli huonoa onnea: Turun akatemia oli tällöin vielä kesätauolla ja suuri joukko nuoria apukäsiä poissa kaupungista, ja myös Tampereen markkinat olivat vetäneet kaupunkilaisia runsain mitoin. Ihmiset pakenivat kirkon puolelle jokea uskoen Aurajoen pysäyttävän lieskat.

Henna: Tuuli kuitenkin yltyi myrskyn lailla yötä vasten, jolloin palo levisi myös täl puol joke eli Aurajoen Tuomiokirkon puoleiselle rannalle. Suuri osa palokalustoa jäi saarroksiin joen toiselle puolelle, hidastaen sammutustöitä kirkon puolella jokea. Tuomiokirkon paanukatto oli vasta tervattu, joten liekit söivät sitä hurjaa tahtia. 14-vuotias silminnäkijä, tuleva kemisti ja fyysikko, Adolf Moberg kuvaili näkemäänsä kirkon paloa seuraavin sanoin: ”Näin kuinka tuli lähestyi, kuinka Tuomiokirkon ulkokatto alkoi palaa. Pian alkoi tuli loistaa tornin luukkujen läpi ja saavutti kohta ylimmän puurakennelman. Tämä kohosi korkeana tulipatsaana ympärillä lainehtivasta tulimerestä, kunnes vihdoin palava puurykelmä moneen otteeseen kelloineen ja kellokoneistoineen rytisten ja paukkuen romahti alas levittäen liekkejä aukoista ja ajaen niitä ylöspäin.” Viimeisen kerran Tuomiokirkon kellot soivat kolmelta yöllä, ja yön sanotaan olleen valoisa kuin päivä liekkien voimasta.

Rami: Palo roihusi yhteensä noin 18 tuntia, jonka aikana 11 000 ihmistä menetti kotinsa, parisataa loukkaantui, mutta onneksi kuitenkin vain 17 kuolemantapausta tiedetään sattuneen. Tuho oli kuitenkin valtava: kaupunki oli raunioina, ihmiset hätämajoituksessa ja Tuomiokirkosta oli jäljellä pitkälti vain seinät ja muuratut kattoholvit. Myös Tuomiokirkon ympärysmuuri kärsi pahoja vaurioita, jonka seurauksena se purettiin. Palossa oli sisustus tuhoutunut ja kivisetkin hautamonumentit kärsineet pahasti. Kunnostustöihin ryhdyttiin kuitenkin nopeasti: esimerkiksi torninhuipun ja sisältä kirkon saarnastuolin ja virsitaulut suunnitteli Carl Ludvig Engel. Myös Tuomiokirkon ympäristö muuttui uudessa asemakaavassa, jonka Engel myöskin suunnitteli. Kirkon viereen ei rakennettu enää taloja vaan sen ympäristö pidettiin väljänä ja puistoisena. 13.9.1829 saatiin kirkko jo jumalanpalveluskäyttöön, vaikka työtä oli vielä jäljellä.

Henna: Tätä kaikkea läpikäydessä ei voi kuin ihmetellä, että meillä on Tuomiokirkkomuseossa katseltavissa jopa keskiaikaisia esineitä – vieläpä puisia pyhimyspatsaita – ja muuta esineistöä kirkon historian varrelta. Museon vitriineissä näytille olevat tekstiilit ja ehtoollisastiat olivat sitä arvokkainta kamaa, joka oli säilyttänyt sakastin paksujen kiviseinien suojiin, ja siten ne ovat näistä monituisista paloista säilyneet. Eli aivan kaikkea ei ole menetetty kaikesta tuhosta huolimatta. Palosta täällä kirkossa muistuttaa myös useat seinätiilet, jotka lasittuivat kuumuudessa.

Rami: Tokihan tällä Turun palolla oli seuraukset kaupungille muun muassa sivistyksen kehtona, kun esimerkiksi Suomen ainoa yliopisto, Turun akatemia, siirrettiin palon jälkeen Helsinkiin ja nimettiin Keisarilliseksi Aleksanterin yliopistoksi, oi voi.

Henna: Niinpä. Palosta on pian kaksisataa vuotta, mutta kyllä se edelleen puhututtaa – ja kiinnostaa, viime vuonna julkaistiin Hannu Salmen teos Tunteiden palo – Turku liekeissä 1827, joka kertoo tästä tulipalosta todella elävästi ja mielenkiintoisesti eri henkilökohtaloiden näkökulmasta, eli iso suositus tälle opukselle!

Rami: Ja näin sammuu tämän jakson liekki. Samalla tämä oli myös meidän toistaiseksi viimeinen podcast-jaksomme. Kiitos kun kuuntelit!

Henna: Kiitos!

Tuomiokirkon kirkonkellot soivat.